

ELS PESSEBRES

El bon pastor mai abandona el ramat.

És Nadal, és temps de pau, a l'escola, a casa es fan pessebres, en algunes localitats són pessebres vivents, que ens ajuden, si més no, a retrobar-nos en aquelles vivències que, de menuts, van quedar per sempre gravades al més pregon del nostre ésser. Me'n recordo ben bé d'haver anat a cercar molsa, falgueres, terra, pedres i esca d'arbres envellits per fer la cova, paper d'argent i cristall per fer el riu i el llac gelats, etc.

Es tenen notícies que fou Sant Francesc d'Assís qui va compondre un pessebre vivent la nit de Nadal l'any 1223. Des d'aleshores ençà, a poc a poc, ha esdevingut costum popular i s'ha introduït a les cases particulars i, fins i tot, els comerços el fan al seus aparadors.

Les classes aristocràtiques del segle XVIII van ésser capdavanteres a construir grans pessebres, després oren visitats per la resta de la gent. Les classes populars també començaren a fer-los fins que s'han convertit en manifestació de l'art popular.

Les figures que s'utilitzaven eren de matèries ben diverses: paper, fusta, cartró, suro, plom, fang, etc. D'artesans que s'hi dediquen cada cop en són menys, ho fan per amor a l'ofici familiar

i a una tradició que mira de sobreviure malgrat la ferotge competència que suposen les figures de plàstic que la indústria fabrica en sèrie.

Nadal és una festa on predomina, dins d'un marc de senzillesa i humilitat, l'ambient pastoril i bucòlic. Els elements que componen el pessebre situat sempre al mig de la naturalesa són rurals.

Els primers documents sobre pessebres daten del segle XVI durant el període renaixentista, amb representació celestial que mostraven a profetes i reis. Cap el segle XVII, es reemplaça l'ambient majestuós per escenes més humils i apareix la figura dels pastors. Al segle XVIII, entre els períodes barroc i romàntic, s'incorporen als pessebres paisatges amb rius, molins, llacs, animals i escenes més comunes de la vida quotidiana, cada regió va incorporar allò que li era més familiar. A Catalunya apareix el caganer, n'era d'això el període de depressió espiritual que sacsejà el principat als segles XVIII i XIX.

Bé, de totes aquestes figures me n'ocuparé de dues: els pastors, presents a qualsevol pessebre onsevulla que s'hi vagi; i el caganer, figura insubstituïble any rea any als pessebres catalans.

El pastor, ésser colèric i solitari, protagonista principal en aquesta festa, conviu a diari amb la naturalesa. A més, el pastor representa l'encarnació dels humils a l'evangeli de Crist, de tot el que és sa, pur i sense complexitat, motius que el converteixen en el personatge destacat i important durant celebracions nadalenes. El pastor és un home que es tomba a contemplar el cel obert o amb núvols, el veu estrellat quan el sorprèn la

Fer mant la terra la mantindrà fèrtil.

Després de menjar-se l'entrepà ens dellectarà amb la seva música.

nit, és dels pocs que encara frueix escoltant el silenci. El seu ramat ho és tot per ell, accepta la pluja, el vinet, el gebre, el temps peresívol que fa basca, o qualsevol altre fenomen natural. Per Nadal, aquest home de muntanya baixava a les valls i s'encarregava d'oficiar la part profana de la missa del Gall. Ho feia amb la seva música i dansa per representar en viu el personatge principal de la mítica felicitat terrena. Malgrat que alguns costums ja s'han perdut, els pastors segueixen gaudint d'un protagonisme gens ni mica perible.

El caganer porta una barretina vermella o morada. Se'l representa sempre fumant pipa o cigar, al temps que fa les seves necessitats

naturals, de vegades llegeix el diari. També se'l representa amb un barret de pagès en lloc de la barretina, o bé, amb robes hebraïques amb un turbant.

Sense tenir la mateixa importància que a Catalunya, es pot trobar un personatge similar als pessebres de Múrcia, anomenat "cagón" que duu una gorra amb visera. Els nostres veïns portuguesos també tenen els "caganeiros o cagões", duen una gorra verda i, és ben curiós, mentre l'home fa les seues felnes, la seva dona l'espera per torcar-lo. Tot i que a Portugal és més bé característic de les festes de Sant Antoni i Sant Joan.

De qualsevol manera, el misteri sobre el perquè de la figura del caganer als pessebres catalans es manté sense resoldre's. No sabem què simbolitza. Segons Joan Amades i Gelat, conegut folklorista català de formació autodidàctica finat l'any 1959, la presència del caganer era una manera d'invocar la fortuna, ja que se li atribuïa la facultat d'adobar la terra i assegurar d'aquesta manera el pessebre de l'any vinent, la salut i la felicitat de tota la família.